

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

Беш чылдын үшкү
шынтырлыг чылынын
планын хуусаа бетин-
де күүседир талазы-
биле мурнакчылар-
нын кыйгырынынга
Тыванын күш-ажыл-
чы чүс-чүс коллектив-
тери каттыжып ту-
рар.

Бистин чурттувуста
Бо чылын чурттуң
көдээ ажыл-агый инс-
титуттарын 61 муң
кижи доозуп үнер.

„Сопка героев“ колхозтун
механизаторлары чочак-тарааны
200 гектар черде чаштырган.

Доозукчулар

Соңгу Кавказда хоочун дээди өөредилге чери болур Горькийн көдээ ажыл-агый институтун анык специалисттер доозуп үнген. Бистин чурттувустун колхоз, совхозтарында 200 хире агрономнар, зоотехниктер болгаш экономистер ажылдап баар. Колхоз степендисттери (ортон беш кижин) боттарынын төрттүгүн черлеринге барып ажылдаарлар.

Бо хуниерде чурттуң көдээ ажыл-агыйн 99 институттарын дооскан анык агрономнар, зоотехниктер, экономистер ажылдап бижиктерин алган. Көдээ ажыл-агыйн специалисттерин ийги доозуп үндүргөсүн апрельде болур. А инженерин тускай эртемни чедип алган студенттер чайын — июлда доозарлар.

Бо хуниерде чурттуң көдээ ажыл-агыйн институттары 21 мергекчилди специалисттер болур 61 муң ажыл агрономнары, экономистерин, инженерлерин белеткен үндүрер. Беш чылдын шынтырлыг үшкү чылында көдээ ажыл-агыйн тускай эртемнигерин эртем чыдаан хой болурун чыгаажок деп СССР-ин Көдээ ажыл-агый министрствозу дымнаткан.

СЭТА.

СОВЕТТЕРНИН ЧАРЫЖЫН БЕДИК ДЕННЕЛЧЕ

Тыванын чер-чер Советтери боттарынын мурлунда тургустунган сорулгаларын бүгү талазын шынтырлыктап, Советтерин Бүгү-россия социалисттик чарыжына чыл бүрүде кийриктир келген. Олар боттарынын калбак эрге-хуузаларын дозу ажылгаан түнелсинде ажыл-агый болгаш култур тургузуушкунуна удурутулганы экижиктен. Советтериниң ол чарыжынын сорулгазы — бүдүрүгө планнарын ба-
за социалисттик хуузаларын чедип чыгыштыр күүседирин, ажылчы чоннарын култура-амырлар хандырылганын экижидерин, чурттакчылар черлерин чаагайжыдылганын дедилеи белдирер чедип алмыр болган өскө-даа адырларын чедип чыгыштыр хөгжүдөр.

Социалисттик чарыжынын негеддерин шынтыгы салып, ажыл-агый болгаш култура тургузуушкунун удуруту тал-лазын тодаргай ажылдарын чорууду турар көдө, суур Советтери хой. Чикжеке Каа-Хем районунун Сары-Сен көдө Советин ал болур. Россия Федерациянын көдө Совети суур Советтериниң социалисттик чарыжына ол бот-эки коргустугу болур, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелинин, ВЦСПС-тин Хүндүгө бижини база 7 муң рубльдиң шапаламын чаалап алган. Ол Советтин күүсөмү планнын оонадаларын күүседир, чурттакчылар черлерин чаагайжы-дыр, култура-амырлар, садик-харылаа, медицина албан черлериниң ажылын экижидер талазын-биле ажылчы чоннарын ортузууга удуз ажылды чорууду турар. Советтин даяжын турар бир улуг күжү мыда депутаттар болуктери. Депутаттар күжүн тараа ажал алышканын, кыштаалааш-белек белектер, ону хир эртерер доон ажылды конт-рольдап, бүдүрүгө боттары база мурнакчы улусерин көр-түрү турар. Советтин удурутулга болгаш контролон дээш-түр чуртталыгын аныктап оон денекеринде «Комму-низмге орук», «Октябрь 14 чылы» колхозтар эртен чылын планнын оонадаларын чедип чыгыштыр күүседир.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели республикада көдө, суур болгаш хоорай (район чагыргалары) Советтери-нин 1972 чылда социалисттик чарыжынын түпкүлүн чокта-чаа үндүргөн. Аңа бирги черин ээзюн Бия-Хем районунун өкө көдө Совети органиас-массалыг ажылды ажыл-агый болгаш социал-култура тургузуушкунун сорулгаларын-биле сыйры холбоштырган көкү түнелдерин болган. Ол чарыжынын бир чугула негедеси — суурлар чаагайжыдыл-ганын, чоңуң култура-амырларын экижидеринче көдө Совет депутаттарын, активин, чоңуң күжүн моондош. Чурттакчы чоңуң, ылаңгыя малчыларнын медицина, са-дык хандырылганын таарыжылыг тургускан. Чурттакчылыг бүгү черлерде чунар-бажыңнар доктаамал ажылдап турар.

Өкө көдө Совети көдө ажыл-агый бүдүрүгөсүн хөгжү-дөр талазын-биле айтырларын парком болган «Саян» сов-хозтун дирекциялыг-биле бир деминг шынтырап, икөөн-кейлиг төлөгө тургускан. Оон түнелсинде «Саян» совхоз эртен чылын күнүгө мал ажылчыларын продуктуларын кадарыгын планын, социалисттик хуузаларын дозуу-биле күүседир.

Советтериниң социалисттик чарыжына Каа-Хеминиң Бүрө-Аксы, Өвүрүн Торгалыг көдө Советтери база эки түнел-синде болуп, ийги, үшкү черлерин ээзюн. «Ажылчы чоннар депутаттарынын көдө болгаш суур Советтериниң дугайын-да» Тыва АССР-ниң Хоюууу удурутулга болдурган. Бүрө-Аксы көдө Совет органиас-массалыг ажылды ажыл-агый болгаш култура тургузуушкунун айтырларын-биле сыйры холбоштырган, чарыжынын негеддерин күүсөт-кен. Күүсөмүн, доктаамал комиссияларын ажылын чыл-дын перспективте планнарына үндөзүлгөн чоруткан. Кол-лестуцияда айткан хуузаларда эртен турар сессияларга база күүсөмүн хуузаларына хой талазын айтырларын чытаалыг, шынтырларын күүсөдир дээш чурттап ботта-дырлар.

Бо Советтин депутаттарынын хой кезин соңгуучулар-биле хир бур харылаалыг ажылдап турар. Соңгуучуларын бер-ге 10 чыгынын 8-ин күүсөдирин органиастааннар. Чи-кек, көдө Совети күүсөмүн, депутаттары чыгыс бугаар Бүрө-Аксы суурга амырлар хандырылга комбинатын амыткан. Көдө Советтин күүсөмүн депутаттын хуниерин эртерин, «Депутаттын чар чугулу» деп болгастыгын үндү-дүр, чурттакчылар черлер арасында чарыгын органиастаан. Хой-ниини органиастааларын ажылды, саптарын бай-далын, чаагайжыдылганын чоңуң денекте тургускан, ол чарышка Бедик суур тилектин болган.

Республикада хой көдө, суур Советтеринин, оларын күүсөмүн болгаш депутаттарын удурутулганын-биле чурттакчылар черлерин хейир-шынтыр кийр чартып, суур-ларын чаагайжыдып, амырлардын бедик куулуурга дээш чарыгын калбарып турар. Чикжө, Чөөн-Хемчик районда Шейн суурун чурттакчылар «Эн эки корум-чурмуң суур дээш» чарыгын эгээр деп чокта чаа шынтырап. Шейнхандыгын ол эгээринини чер-чер Советтери детки-ри, хөгжүдөр чугула.

Советтериниң социалисттик чарыжын доктаамал контро-льдап, ону көкү исперестей болдурар, түнелдерин ден-кештирер, чыгыштан дуржулганы херек кырынга ажыл-дары чугула.

Бүдүрүгөсүн, ажыл-агыйлар, коллективтерде ажыл-дарыгын хань аналдаар чарыгын көкү исперестей бол-дурарына, план күүсөдирин контролдаарына хууз ужу-дузгалыг. Ол ишкан удуз-дедир хандаларын органиаста-ан Совети ажылын дээштин бедир, оларын бүдүр-гөсө улам чоңушудур, културларын дозу ажылгаар болгаш ажылды билдиргил удуруту арганы бээр.

Советтериниң куулуку аналдарын органиас-массалыг ажылдыг депини бедирер амы үеде оза чугула. Бо ажылче кинээни күштелдиргенде Каа-Хем районун чер-чер Советтери социалисттик чарыкка чыл бүрүде көкү черин ээзеп келгенин айтыр херек. Райкууском перес-пективте план бугаар ажылдап, көдө Советтериниң чарыжын чыда ийи уда түнел келген. Бо чорук ажылдын дээш-тин бедирин, көдө Советтериниң ажылы көкүзү-биле икөөн-кейлиг. Бизда чер-чер Советтериниң ажылын уду-дир хандалыг органиастаан турар. Моон бир көкү түнелсин ол районда хой ажыл-агыйлар эртен чылын ору-галыг ажылдарын болур.

Мылала-даа чер-чер Советтериниң социалисттик чарыжын Тес-Хем, Бай-Талга, Өвүр райкуускомлар компак удурткан. Биздагы Чөөн-Хемчик райкууском көдө Советтериниң чарыжын органиастаан, тилектериниң чыда ийи катал маддан-мактар дугайында шынтырлар эртен чылын ху-дээп алган. А оон күүсөдирин ботандырылган. Чарыжын түнелсин үндүрерде күз барылаал, Советтериниң ажылын бүгү талазын аналдаан көрбөн. Социалисттик чарыжын түнелдерин денектир деп чугула принципти ботта-дырбас, ажылга күз барылаалар чоруктун бир чикжө ол-дур. Мындай чедестер-биле электир черде болбас.

Беш чылдын шынтырлыг чымыда Тыванын чер-чер Советтериниң мурлунда сорулга улуг. Кыштаалаашканын хир эртерер, чакы хову ажылдарында белектер, хоорай, суурларын чаагайжыдыр, чоңуң хандырылганын экижидер чикжиктиг ажылдары удурутулганы чер-черде партия ор-ганиасталары-биле кыды доштыг чорударын чедип алмыр. Шынтырлар чыда планын оонадалар күүсөдирин ханды-рар дээш куулуурларын тывариче, экономиканын ажыл-тын белигерле бүгү күштү удуруткан.

Бүгү-агылдаш социалисттик чарыжын калбарып дугай-бында СЭКП ТК-нын, ССР-ниң Министрлер Чөвүлелин, ВЦСПС-тин болгаш ВЛКСМ ТК-нын доктаалыг үндөзү-лүг, массанын күш-ажылыг икөөн-кейлиг куулуку Советтериниң улам калбарып турар чарыжына база кол черин ээзээр ужурагус.

1973: ТОСКУ БЕШ ЧЫЛДЫН ШЫНТЫРЛЫГ ЧЫЛЫ

Курлавырларны долу ажылгаар

Республиканын тудуг ор-
ганизациялары январда төш-
чүткен акшаалакчыларын-
нын күсөлү-биле 343 муң
рубльдиң кол фондуларын
ажылгаала кийрген.

Январда тудукчулар бот-
тарынын бар аргаларын чед-
дир ажылдаган. Тудук-мон-
таж ажылдарын ийары
планын чүткө 87 хуу чөгөн.
Ол дээрте эртен чымын ий-
арынын түнелсинде 11 хуу
эзөп болган ол. Керээ өзү-
гаар акылдап турар 28 тудук
организацияларын январь
планын чүткө 13 органи-
зация күүсөткен. Планын
«Тыва дээш тудук», Тудук-
чун чер ажылдарын туду-
г, «Тыва автоорук», «Кы-
зыл төз электорация туду-
г» оргелдерин, «Тыва ко-
баль тудук» тудук, «Тыва
көдө тудук» тудук, «Тыва
№ 585, № 741, № 985 КМЧ-лар.
«Тыва суг тудук» тудук № 1
КМЧ, «Саяхотел» сеп-
те-тудук тудук, «Тыва
автоорук» тудук-монтаж

участко чедип чыгыштыр күү-
сеткен.

Чурталга тудууу январь
планы 138 хуу күүсөткен.
Бо талазын-биле тудук-мон-
таж ажылдары эртен чымын ол
үзөшкүдө 10 хуу өскөн.
Мылала-даа чурталга ба-
жыларын ажылгаала кийр-
герт эртен чымын ийары-
гын деңгелден 69 хуу куду-
лаан.

Култура амырлар объек-
тилерин тудуу оожум чо-
руу турар. Эртен айда ий-
ти бөлүг школаларын туду-
рынын ай планы 12 хуу, шко-
ла ишын чедип уруугар албан
черлериниң тудуу 34
хуу, култура албан черле-
рини — 36 хуу күүсөткен.

Беш чылдын шынтырлыг
бо чымыда республиканын
тудукуларын мурунда
салдыгын улуг сорулгаларын
чедип чыгыштыр күүсөдир то-
лоо, ажылды темпанын
шакычтырары вегетивин
турар.

(Бистин корр.).

Тандыда «Тинал» совхозтун хойжуу Оор-
жак Санчынтың кодонун-
да, түс ажыл хой төзөп.

Оларын чаш төлү очка-мен-
ди. Механизатор Оюн Дажы
ол кодонун хонуга оларын
далбылап берип турар.

ЧУРУКТА: механизатор
Оюн Дажы биле дуулаакы
кадары Мөгө-Байыр Дой-
тур.
А. СОКУРОВА Фотозу.

Эш Л. И. Брежнев А. Хаммерни хүлээп алган

Феврал 15-те СЭКП ТК-
нын Чингиз секторун Л. И.
Брежнев совет организация-
лар-биле чурттаалыг ий-
арын уруучулар-биле Мо-
сквада чедип келген америк
хорейдентерин суралыг
тоолаалыг Арианд Хаммер-
ни Кремльге хүлээп алган.

А. Хаммер Совет эрге-ча-
гыртын баштайгы чыла-
рында-ла бистин чурт-биле
аңды-херекти нады ажылда-
гыларын орунтуу кирген.

Ынчан ол В. И. Ленин-биле
чыгыс эвас удаа унушарга
болган оон-биле чаага-
ла-
жылыг кылган. Чокта
чаа А. Хаммер совет уу-
ска белек кылдыр В. И. Ленин-
ниң бижээни ийи чагааларын
ламчыдып берген.

Совет үеде калбарып эг-
еел турар совет-америк салы-
к-экономика харылаалары
идеялыг кийриги-биле тө-
гөлдөр А. Хаммер, Совет
Энелиг биле АКШ-тын дая-
жыг култура талазын-биле
солушкунуларын удуз со-
нуугар турар.

Л. И. Брежнев бооп эртен
беседа үзүндө А. Хаммерге
оон берген ленинги докумен-
тарларын кылган. Чокта
чаа А. Хаммер совет уу-
ска белек кылдыр В. И. Ленин-
ниң бижээни ийи чагааларын
ламчыдып берген.

Совет эртенги надыг-ка-
дыг чедип чыгыштыр «Трибу-
на» адууңу» арыларынга
кабала-биле парзала созуу-
галыг болууду деп айт-
тыгын конкруска кийришкен
вер база харылаар ужу-
ру турган. Номчукчуларын
хой нурууу космополитка
болган медицина айтырла-
рын созуугар турарын ил-
гелгөөн. ССР-де көдө ажыл-
агый чедип чыгыштыр Пол-
шанын парлаалыгын бүгү
талазын көрүскерин номчу-
ларын хой нурууу дилээ.

Конкруска кийришкендерин
чартыгтан хой кезин — аны-
к номчукчулар. Оларын
арызында ажылчылар, сту-
денттер, болкылар, Поль-
шаның удузду арнаалыг
дайыгчылары, амык иже-
нерлер, техниктер болган эр-
темденер бер.

Бедик шаңнал

Убанур аймактын Наранбу-
ла сумуунун «Шошор» деп
көдө ажыл-агый кат-
жышкынында ийи малтын
Энелиг Бадан ажылдап ту-
рар. Дайын чылаарында дуу-
ламчы фондусуна Бадан 10
муң тогертиг, хой хонь, ая-
тарын берген.

Наранбула сумунун ажыл-
чы чоңуң хой кийизик ий-
нигин бооп турда, Э. Бадан
«В. И. Ленинниң төрттүгүн-
гөс хуунден бээр 100 жыл
болган оюнга турсаала» деп
ойбейик медальды тывыс-
кан. Ону ол медаль-биле
ССР-ин Лэди Советинин
Президиуму планнап.

Беш чылдын үшкү
шынтырлыг чылынын
планын хуусаа бетин-
де күүседир талазы-
биле мурнакчылар-
нын кыйгырынынга
Тыванын күш-ажыл-
чы чүс-чүс коллектив-
тери каттыжып ту-
рар.

Бедик шынар дээш

Омский «Медвежий»
совхозда мал чедирер
скалтан шыныгын норма-
чы-биле үндүрүп берип ту-
рар.

Анык малчынар Н. Соло-
вьев биле К. Алесов аң-
лырар айда план бугаар
хуузаларын чыда ийи уда
түнел келген. Бо чорук
ажылдын дээштин бедир,
көдө Советтериниң ажылын
көкүзү-биле икөөн-кейлиг.

Олар кыш эгээрден тура-
ла мурнакчы аргаларын
ажылдап: мал чедирер
белек, буска чымынды берип,
мады хууну-не деңгел
тургускан. Солаудерин иже-
нерлер, техниктер болган эр-
темденер бер.

Омский «Медвежий»
совхозда мал чедирер
скалтан шыныгын норма-
чы-биле үндүрүп берип ту-
рар.

Анык малчынар Н. Соло-
вьев биле К. Алесов аң-
лырар айда план бугаар
хуузаларын чыда ийи уда
түнел келген. Бо чорук
ажылдын дээштин бедир,
көдө Советтериниң ажылын
көкүзү-биле икөөн-кейлиг.

Төлөвилел организациязы

● БЕЛГРАД. Югославия-
нын Нови-Сад хоорайында тө-
лөвилел кылдыр «Агроин-
дустрия» организация улуг че-
дишкенин билдирген. Ол ор-
ганизация көдө ажыл-агый-
нын болгаш аш-чөм үлөтү-
рүк объектилериниң төлөви-
лерин чогаалды тургузар
тускай ажылды кылдып турар.
«Агроиндустрия» төлөви-
лерин бугаар өн-өн чигер,
сүт заводдарын, мал согор че-
деря, күш фермаларын, сар-
жак заводдарын тудуу тургу-
ска. Олар ажылдап турар.
«Агроиндустрия» тускай
эртемнигери 40 хонук бүрү-
үндө-де электегил бир объек-
тинин төлөвилелин ажылгаала
хүлээди берип турар.

(СЭТА).

«ПРОГНОЗ-3» — ужузушкунда СЭТА-нын анынады

Космос дегемини шынчыл-
дыгын программанын бугаар
1973 чылдын февраль 15-те,
Москвада-биле 4 шак 12 ми-
нута турда, автоматтыг обсер-
ваториялар «Прогноз-3» бо-
лган «Прогноз-2»-ниң 1972 чыл-
да ачылган шынчылдерин
уламчылар-биле «Прогноз-3»
деп автоматтыг станцияны Со-
вет Эвележинден салып үн-
дүргөн.

«Прогноз-3» болза ол хей-
рини мурундагы ийи станция-
ныкка база-ла хуа херелдер-
ниң хензиг гамма болган рес-
тег кезекчигестерин, хуи
плазманын агымарын шын-
чылээр, а ол ышкы хуи хер-
елдин планеталар аразын
дегеминерге болган Черини
агаар каттарынга салдыр
тодарар сорулга-биле Чер
чоотунун космос дегемини
магниттик шөлдөрүн шын-
чылээр. Станцияны деңгел —
845 килограмм.

Станцияны Чер эдеринчыл-
ын белек электегил орби-
та-де дараада хемчээлдер-
же салып үндүргөн.

Станцияны Черини кылымал
эдеринчылдыг орбитадан
салып каан траекторияны
салып үндүргөн.

Толуктоошкунинг мед-
дөрүн түнелсинде бугаар
алыгга-ла болгаш бүгү сис-
темалар болгаш эртем аппа-
ратурада чогултыг ажыл-
дап турар, башкарылг-саала-
га төвү кыш турар меддөр-
не ажылдап кылдып турар.

Үрбүн салбырында

 ДЕЛЕГЕЙ *до Куртнероде*

МАЛЧЫН БҮРҮЗҮНГЕ ЧЕДЕР

А. НОЛ,
СЭНП обкомунук инструктору.

